

Fra Anslo til Amsterdam

Hollendertiden er et kjent begrep i norsk historie – perioden fra rundt 1500 til midten av 1700-årene. Forbindelsene mellom Norge og Nederland var mange og tette i denne tiden, og sjøveis kontakt over Nordsjøen satte varig preg på norsk skikk og bruk. Fra Nederland har vi fått utallige lånnord i norsk og mange stedsnavn. I Oslo finner vi Hollenderkvartalet og Hollendergata, og nederlendere ga navn til bydelene Vaterland i Oslo og Fredrikstad. Bymuseet har kart og portretter som bekrefter forbindelsene.

Nederland ble i 1500-årene en av verdens ledende sjøfartsnasjoner. Til skipsbygging trengte sjøfarerne derfra store mengder tømmer, og tømmer trengte de også til å få fast grunn under bygninger i det flate og våtlendte kystlandskapet. Skog var det lite av i Nederlandene, men desto mer i Norge, lett tilgjengelig fra gode havner langs den lange norskekysten. Det la grunnlaget for en utstrakt handel mellom landene. Skipene som fraktet tømmer og fisk til nederlandske havner, kom ikke tilbake uten returlast. Til Norge fraktet de teglstein, keramikk, tekstiler og kolonialvarer. Mange nederlendere slo seg ned i norske byer, mange norske sjøfolk bemannet nederlandske skip, og mange norske jenter tjente som hushjelper i nederlandske hjem.

Hollendertiden i Norge er godt beskrevet av historikeren Margit Løyland ved Riksarkivet. Hennes bok gir et

Selius Marselis (1600 – 1663), finansmannen fra Rotterdam som drev handel med hele Europa før han slo seg ned i Christiania. Der ble han rådgiver for stattholder Hannibal Sehested, långiver til kronen mot pant i krongods, og leverandør av skip og våpen mot betaling i trelast. Han ble en betydelig jordeier og bergverkseier i Norge, og direktør for postvesenet. Han bygget det store landstedet Marselienborg på Bymarken ved Pipervika. Han døde i København etter å ha deltatt med ære i forsvaret av byen i 1659. FOTO RUNE AARVIK/OSLO MUSEUM

levende bilde av de kulturelle forbindelsene mellom Norge og Nederland, og om migrasjonen begge veier. Mange i Norge er etterkommere etter nederlendere som slo seg ned her, og mange norske som vendte hjem etter tjeneste i nederlandske hjem eller på nederlandske skip brakte med seg kunnskap og ferdigheter som preget norsk kultur. Tetttest var kontakten med byer og bygder langs kysten, hvor nederlenderne kjøpte tømmer og rekrutterte matroser. Handelen med Nederland skapte mange ladesteder og etter hvert byer. Med handelen fulgte velstand og materiell fremgang. Løyland nevner mange eksempler på hvordan kontakten har påvirket norsk språk og kultur og hva arkivene dokumenterer. Kildene forteller om norske kjøpmannsfamilier som i generasjoner sendte sine sønner til Nederland for å lære handel. De forteller også om handelsmenn fra Nederland som slo seg ned og ble norske.¹

T.v. Utsnitt av van Keulens kart, tittelfeltet. Tittelfeltet til van Keulens sjøkart over Oslofjorden.

T.h. Kart over Oslofjorden og innseilingen til Anslø. Utgitt av Johannes van Keulen i Amsterdam, antagelig i 1681.

En by kalt Anslø

Oslo har fått en litt beskjedne omtale i Løylands bok, siden hollendertiden særlig satte sine spor langs sør- og vestlandskysten. Men én ruvende skikkelse i byens historie er grundig behandlet, finansmannen Selius Marselis (1600 – 1663) fra Rotterdam. Han slo seg ned i Christiania i 1644 og fikk stor innflytelse som rådgiver for stattholder Hannibal Sehested. Han ble en drivkraft i norsk bergverksindustri og sjef for postvesenet i Norge. Rett utenfor Christiania oppførte han sin store lystgård

Marselienborg, som lå omtrent mellom nåværende Rosenkrantz gate og Tordenskjolds gate, sør for Stortingsgaten. Som kongens kreditor ble han eier av de pantsatte Frogner-gårdene. Hans portrett finnes i Bymuseets samling. I denne samlingen finnes også et annet maleri som kaster lys over en slekt som gjennom flere generasjoner holdt til i Oslo og Amsterdam.

Oslo Museum eier et kart utgitt i Amsterdam av den kjente kartografen Joannis van Keulen (1654 – 1715). Det er udatert, men må være utgitt etter at han begynte sin virksomhet i

1678. Det er åpenbart fra en av hans tidlige utgivelser, *Zee-Atlas* i fem bind fra 1681, eller løshåndboken *Zee-Fakkell* i fem bind (1681-84). Han kalte sitt firma «In de Gecroonde Lootsman» (den kronede los), og denne innskriften finner vi på Bymuseets kartvignett, tegnet av medarbeideren Johannes van Luyken.²

Kartet viser den norske kyst på begge sider av Oslofjorden fra «Oxefort» til «Gottenborg». Det kan ikke ha vært helt enkelt å navigere etter, for kystlinjen er nokså omtrentlig tegnet. Vi gjenkjenner med litt godvilje Dram-

Trond Clausson og hans familie. Maleri av ukjent kunstner, antagelig fra 1630-årene. FOTO RUNE AAKVIK/OSLO MUSEUM

mensfjorden, Hurumlandet og Nesodden, men det virker lite betryggende at van Keulen har plassert «Akershuys» innerst i Drammensfjorden, der vi skulle vente å finne Bragernes. Innerst i Oslofjorden, ved innseilingen til «De Bodom» eller Bunnefjorden, sees ikke noe spor av Christiania, mer enn 50 år etter at Christian IV grunnla byen. Men vi finner byen «Ansloo», illustrert med bildet av byhus rundt

en kirke. Det kan tyde på at kartet er tegnet etter et eldre kart. Det vites at van Keulen kjøpte opp rettighetene til mange eldre kartverk da han etablerte sitt firma. Ansløo var den nederlandske og nedertyske versjonen av bynavnet Oslo, også skrevet Anslo.³

Et familieportrett i Bymuseet

Oslo Museum eier også et stort maleri fra 1600-tallet, et «moselik»⁴ i

malerisamlingen. Maleren er ukjent, men motivet skal være borgermester Trond Clausson (ca. 1560 – ca. 1640) og hans familie. Han er avbildet sittende med et fjellandskap som bakgrunn. Til høyre sitter hans to koner (den avdøde og den da levende) omgitt av døtrene, og til venstre står eller sitter sønnene rundt faren.⁵ Hva har så dette maleriet å gjøre med et kart som viser byen «Ansloo»?

Cornelis Claeszoon Anslo, tegnet av Rembrandt i 1640. Cornelis Anslo var en brorsønn av Trond Clausson i Christiania. Han ble født i Asterdam, hvor faren Claes Claeszoon Anslo slo seg ned i 1580. Cornelis arvet farens tekstilforretning og ble en kjent predikant for mennonittene, som også Rembrandt tilhørte. British Museum, London.

Svaret blir mer opplagt når vi får vite at Trond Clausson var sønn av en Oslo-borger som ble kalt Claus Hollender, åpenbart en innvandrer fra Nederland. Slektsforskeren Stian H. Finne-Grønn forteller dette i en artikkel fra 1936. Forbindelsen blir enda tydeligere når han i samme artikkel forteller at Trond hadde en bror, Claes Claeszoon, som bosatte seg i farens hjemby Amsterdam. Der

tok han navnet Anslo – fødebyens navn som familienavn.⁶ Claes Anslo (1555 – 1632) ble en velstående tekstilhandler. Hans kone Geertgen Jans fikk mange barn, og den mest kjente var Cornelis Claeszoon Anslo (1592 – 1646), som overtok farens forretning og ble predikant i en mennonittisk⁷ menighet. Han var en nær venn av maleren og trosfellen Rembrandt Harmenszoon van Rijn (1606 – 1669), som har laget flere portretter av ham. I 1641 malte han et stort bilde av Cornelis og hans kone, som nå finnes seg i Gemäldegalerie i Berlin.⁸

Hans onkel var vår Trond Clausson, borgermester i Oslo og Christiania. Nå skal vi ikke trekke for raske slutninger – maleriet av Trond og hans familie er ikke et verk av Rembrandt. Det er ikke usannsynlig at maleren var fra Nederland, men avgjort ikke en av de store mestre. Båndene mellom Nederland og Norge var sterke i 1500- og 1600-årene, og det kan de godt ha vært mellom to grener av samme familie i Amsterdam og Oslo.

Mer om maleriet av Trond Clausson og hans familie

Etter norske forhold er maleriet uvanlig stort for sin tid, med bredde 250 cm og høyde 134 cm. Den uvanlige komposisjonen, med far og sønner tett sammentrengt til venstre, og

kvinner og pikebarn romslig anbrakt til høyre, kan tyde på at kunstneren har planlagt maleriet annerledes og ombestemt seg under arbeidet. Dette bekreftes kanskje av at lerretet er skjøtt nær høyre billedkant, og dessuten langs nedre kant.

Motivet har likhetstrekk med epitafier fra tiden, men disse har andre formater og kan ha innskrifter med personenes navn og alder, og tekster av religiøs karakter. Maleteknikken og ansiktene har sterk likhet med det som finnes på et epitafium fra samme periode i Holmens kirke i København, over Karen Eilersdatter, hennes to ektemenn, og hennes barn i begge ekteskap. Klesdraktene i begge malerier er nesten identiske, og i begge svever døde barn i himmelen, båret av engler, og fra dem faller lysstråler ned på menneskene i bildet. Men epitafiet i Holmens kirke viser som sedvanlig andektige personer med foldede hender, i motsetning til Claussonfamilien. De mange likhetstrekk gjør det likevel sannsynlig at samme maler kan være ansvarlig for begge.⁹

Hovedpersonen Trond sitter til venstre med sin yngste sønn foran seg, og med fire eldre sønner stående tett sammen bak seg. Trond har konservativ frisyre og skjeggpyrd (som sin engelske jevnaldrende William Shakespeare), og han er iført

Trond Claussons første kone Kirsten Simonsdatter holder et lite dødninghode i hånden som tegn på at hun er død. Utsnitt av maleriet av familien Clausson.

renessansens vanlige mansdrakt, svart jakke og en hvit linkrage (slik var også Shakespeare som oftest kledd på bilder av ham). De yngre sønnene har samme påkledning som faren, men den eldste sønnen lengst til venstre skiller seg ut. Han må være i tenårene – og det er fristende å se ham som en ung moteløve, som kanskje i opposisjon til sin konservative far kler seg med moderne halsbind og bærer langt krøllet hår, kanskje en allongeparykk, en mote som ble innført av

Frankrikes konge Ludvig XIII da han begynte å bli skallet i 1620-årene.

Til høyre sitter to kvinner, og en tredje står bak dem. De er likt kledd i svarte kjoler med dyp utringning og hvite bluser med rund hals. Stivede krager står ut fra kjolenes utringning. De to sittende kvinnene bærer hodelin med tre fliker som peker fremover, én ned over pannen, to fra nakken og frem under ørene. Dette er kjennetegn for gifte koner. Bigami er umulig, så den ene må være Tronds avdøde første kone, Kirsten Simonsdatter, den andre hans neste kone, hvis navn er ukjent. Hvem er hvem? Det røper det lille dødninghodet som konen til venstre holder i sin åpne hånd – et dødssymbol. Kvinnen nærmest Trond er altså hans avdøde første kone Kirsten, mor til hans eldste barn – de fem guttene og pikene nærmest henne. Den sittende kvinnen ytterst til høyre har som eneste attributt utenom hodelin et spedbarn på fanget. Det kan ikke være tvil om at dette er Tronds hustru nummer to med deres felles datter som et tegn på at hun stadig er blant de levende. Barnet holder noe i hendene som tidligere har vært tolket som enda et dødninghode.¹⁰ Men om hun virkelig var død, ville hun ikke ha vært avbildet på morens fang. Det er nok heller et leketøy hun holder – en rangle?

Den midtre kvinnen er uten hodelin og var altså ugift da maleriet ble til. I hånden holder hun en blomst, og det gjør også de to små pikene i forgrunnen. Dette var velkjente symboler i tiden, livets blomster, eller symboler på uskyld. Denne voksne kvinnen bakerst må være Tronds og Kirstens ennå ugifte datter, mye eldre enn søstrene foran.

Familien hadde også mistet barn i ung alder, kanskje nyfødte, tap som var meget vanlige på den tid. Dem ser vi oppe i himmelen, svøpt og båret av engler. Fra himmelen stråler lys ned mot begge konene, kanskje for å vise at begge har opplevd å miste nyfødte barn.

Vi kan lese mye av familiens historie ut av dette maleriet. Men mye er stadig gåtefullt. Hvorfor er de avbildet utendørs i et åpent skumringslandskap? Svaret kan være at åpen himmel må til for å vise englene med de døde barna.

Claus Hollender og Trond Clausson

Bymuseet har en verdifull samling notater etter slektshistorikeren Otto Delphin Amundsen (1896-1957). Han gjennomgikk store mengder arkivstoff og noterte hva han fant av opplysninger om Oslo-borgere på 1500- og 1600-tallet. Trond Claussons far Claus Hollender er omtalt flere

ganger etter 1557 i gamle dokumenter, og fra Delphin Amundsens kartotekkort får vi vite at han var borgermester i Oslo i 1564 og lagrettemann fra 1572 til 1679. Han skal også ha betalt tomteleie i byen i 1601.

Men opplysningen om at han døde så sent som i 1601, bestrides av Finne-Grønn, som var Bymuseets direktør fra 1920 til 1949. Han mener at Claus Hollender var død før 1594, siden hans kone Kirsten Tronstdatter var enke det året. Da var hun gjest i et storartet bryllup på gården Hallingstad på Toten, hvor fogden Peder Knudssøns stedatter Marte Olsdatter giftet seg. Mange fornemme gjester var der, både fra adel, geistlighet og storbondestand, og også mange borgerlige fra Oslo. Oslo-bispen Jens Nilssøn var til stede og skrev om begivenheten i sin dagbok.¹¹

Claus Hollenders svigerfar var Trond Jonssøn, borgermester i Oslo 1547 – 1562. Hos Delphin Amundsen får vi også vite at denne Trond gjorde forretninger med sin svigersønn i 1558. På det tidspunkt var Claus Hollender altså vel gift og etablert som kjøpmann i Oslo. Da vet vi også at hovedpersonen på vårt maleri, Trond Clausson, var oppkalt etter sin morfar Trond. Det stemmer godt med antagelsen om at han var nest eldste sønn av Claus Hollender, og at

han kan ha vært født ca. 1560. Hans eldre bror Claes Claeszoon skal ifølge nederlandske kilder være født i 1555 i Oslo, og ble vel da oppkalt etter sin nederlandske farfar. Vi må anta at Claus Hollender var født i Amsterdam omkring 1525–30, og at han kan ha slått seg ned i Oslo rundt 1550.

Ingen vet nøyaktig når Trond Clausson ble født, men ca. 1660 er ikke urimelig, ettersom han første gang opptrer i Delphin Amundsens kilder i 1693-94. Da kjøpte og solgte han varer på Akershus slott. I 1602 var han borger i Oslo da han solgte rødt klede til slottet. De neste årene leverte han mange slags varer til Akershus – humle, kjøkkenfett, sild, spiker, tjære, canvas og kvernsteiner. I 1608 var han lagrettemann, og i 1614 solgte han 200 deler (planker) til en skipper fra Hinlopen (Hindeloopen) i Nederland. I 1616 var han rådmann i Oslo, og da nevnes også konen Kjerstin Simensdatter. I 1624 var han borgermester i Oslo, og i 1627 i Christiania. I 1628 kaltes han forrige borgermester da han innførte fransk og rhinsk vin fra Holland. Han var ifølge Delphin Amundsen fortsatt i live i 1638, da han ble nevnt som eier av ødegården Lille Åsen i Aker.

Trond og hans hustru Kirsten (Kjerstin) Simonsdatter hadde kapital å låne bort. Om det vitner

en rekke pantebrev som Delphin Amundsen har registrert i Riksarkivet fra årene 1616 – 24. De fikk pant i mange gårder på Romerike, Hadeland, Røyken, Eiker og Follo.

Trond Claussons etterkommere

Vi kan ikke identifisere alle Trond Claussons avbildede døtre og sønner, og ikke knytte noen av dem sikkert til hans kjente etterkommere. Én datter, Ingeborg Tronstdatter, ble født ca. 1620 og giftet seg med Claus Pedersen Leth (ca. 1610 – ca. 1660), en innvandret danske fra Haderslev som ble måler og veier på ladestedet Bragernes (Drammen). Hennes datter Kirsten Clausdatter Leth (1648 – 1722) giftet seg med hattemaker Erik Berntsen i Christiania, og deres datter Gidsken Eriksdatter Leth (1682 – 1727) fikk med sin mann Edvard Røring en tallrik etterslekt som bl.a. omfatter alle med navnet Edvard Munch.

En annen datter av Trond Clausson, Gurid Tronstdatter, døde i Christiania i 1654. Hennes mann Diderich Sandersen skal også ha vært av nederlandsk herkomst. Han var rådmann i Oslo og senere borgermester i Christiania, hvor han døde i 1630. Deres etterkommere ble adlet og tok navnet von Tach. Fra sønnen Christopher stammer bl.a. alle etterkommere etter sogneprest

Bernt Ancher, blant dem Bernt, Peder og Jess Anker. Disse tre stammer også fra søsteren Maren Diderichsdatter von Tach, død 1686, gift med stadskaptein Lauritz Lauritzen, og dessuten stammor til slekten Mathiesen (Linderud).¹²

Else Trondsdatter, som døde i 1685 på gården Åmot i Sørkedalen, var også datter av Trond Clausson. Hun hadde arvet gården etter sin første mann Oluf Bentzen (1594 - 1669). Hun var gift to ganger, men var barnløs.¹³ Trond Clausson hadde også datteren Lisbet Trondsdatter, gift med Henrik Henriksen Prydz, borger i Christiania, død i 1655.¹⁴ En Abel Trondsen var antagelig også sønn av Trond Clausson. Han vitnet for Lisbet Trondsdatter i en rettssak mot Claus Worm for å ha brutt trolovelsen med hennes datter.¹⁵

Sønnen Claus Trondsen (1614 – ca. 1679) ble trelasthandler og overformynder på Bragernes. Claus Trondsens gate i Drammen er oppkalt etter ham, fordi han opprettet Claus Trondsens Stiftelse, som nå holder til i Arups gate 1 i Drammen. Han var oppkalt etter sin farfar Claus Hollender, og derfor kan vi gjette at han er eldstemann blant sønnene, han med allongeparykk og moderne halsbind. Han ble 3. september 1637 «copuleret» i Bragernes kirke, men med hvem

Portrett av predikanten Claes Claeszoon Anslo og hans kone Aeltje Schouten. Maleri av Rembrandt, 1641. Gemäldegalerie, Berlin.

opplyses ikke i Delphin Amundsens notat. En annen kilde opplyser at han giftet seg i 1657 med Randi Engebretsdatter, og de fikk døtrene Marte (1661) og Kristine de Place (død 1694), og sønnen Trond Clausen (1662). Claus Trondsen på Bragernes eide i 1647 parter i gården Store Landfall i Lier.¹⁶

Det ble holdt skifte etter hans død i 1679.¹⁷ Sønnen Trond Clausen, oppkalt etter farfaren av samme navn, giftet seg med Marichen Gabrielsdatter Brun. Som sine nederlandske slektninger tok han navn etter byen hvor faren var født – han kalte seg Opsloe!¹⁸ I

1663 kjøpte denne Claus Trondsen Oslo på Bragernes gården Søndre Garthus i Sør-Aurdal.¹⁹

Vi kjenner enda en av Trond Claussons sønner, Peder Clausson, som ble handelsborger i Lübeck. Finne-Grønn mener at han «tilhørte den vidtløftige «Oslo»- eller «Anslo's slegt», der bredte sig med grene i Fredrikstad, paa Bragernes og i Amsterdam og paa 1500' og første del af 1600'tallet var en af østlandets mægtigste ætter.»²⁰

Claes Claeszoon Anslo og hans etterslekt i Nederland

Trond Claussons eldre bror Claes²¹ var født i Oslo i 1555, men valgte å slå seg ned i farens hjemland omkring 1580. Der tok han slektsnavnet Anslo (eller Ansloo) etter fødebyen og giftet seg i 1582 med Geertgen (eller Grietje, Geert, Giert) Jans(datter),²² som var født ca. 1561. I Amsterdam ble han en velstående kjøpmann som drev handel med ull og silkestoffer. Ekteparet bodde i et hus i på Heeresgracht «nær hjørnet av sydsiden av Heerestraat». Det er usikkert når han døde, men i huset ble det holdt skifte etter Claes Claesz. Ansloo de oude (den eldre) i 1636.²³

Claes var mennonitt, tilhenger av en protestantisk sekt som fikk navn etter en av grunnleggerne, presten Menno Simonsz. Mennonittene

var anabaptister eller gjendøpere og pasifister. Retningen fikk særlig mange tilhenger i Nederland, men møtte andre steder forfølgelse, og derfor er den i nyere tid mest utbredt i Nord-Amerika.

Ekteparet fikk mange sønner som kjennes ved fornavn, men ikke alltid fødselsår. Eldst var antagelig Claes Claesz. Anslo (den yngre), som i morens testamente ble innsatt som arving til et annet hus i Amsterdam. En annen sønn, Joost Claesz. Anslo, skal ha vært født ca. 1590 og var som faren kledeshandler. Sønnen Jan Claesz. Anslo var født ca. 1605 og døde i 1646, også han handlet med tekstiler.

Sønnen Reyer Claesz. Anslo døde før 1631, også han kjøpmann og kledeshandler. Men bedre kjent i ettertid er hans sønn av samme navn, dikteren Reyer Anslo (1622-1669). Han var som de andre i familien menonitt og ble som voksen døpt i 1646. Gjennombruddet som dikter fikk han i 1648, da han vant berømmelse for et dikt han skrev til grunnsteinsnedleggelsen for det nye rådhuset i Amsterdam. Året etter reiste han til Roma, hvor han konverterte til katolisismen i 1651. I 1649 skrev han en tragedie om Bartolomeusnatten – «de parysche bloed bruiloff» (Det parisiske blodbryllup). Av pave Innocens X fikk han en gullmedalje for

Dikteren Reyer Anslo (1622-1669) var brorsønn av predikanten Cornelis Anslo, Rembrandts venn. Han konverterte til katolisismen og døde i Italia. Kobberstikk i Rijksmuseum, Amsterdam.

sin diktning, og han ble nær knyttet til den svenske dronning Christina, som han dediserte flere dikt til. Reyer Anslo døde i Perugia i 1669.²⁴

Cornelis Claeszoon Anslo (1592 – 1646) var Claes Claeszoons yngste sønn og den som har fått mest oppmerksomhet. Han var gift med

Enda et portrett av Cornelis Anso, Rembrandt i 1641. Originalen i Zimmerli Art Museum, Rutgers University, New Jersey.

Aeltje Gerritsdr. Schouten. Han var en fremgangsrik tekstilkjøpmann og ved siden av det en meget veltalende mennonittisk predikant i menigheten «De Waterlanders». Han ble flere ganger avbildet av vennen Rembrandt.²⁵ Det meste kjente bildet er maleriet av ham og hans kone i Gemäldegalleri i Berlin. Dikteren Joost van den Vondel, en av Rembrandts kritikere, skrev om dette maleriet: *Ay, Rembrandt, mael Cornelis stem Het zichtbre deel is 't minst van hem 't Onzichtbre kent men slechts door d'ooren Wie Anso zien wil, moet hem hooren.*

I norsk oversettelse ved Steinar F. van der Meer:

Hei, Rembrandt, mal heller Cornelis' stemme

Hans synlige del er minst verdt å kjenne

Det usynlige oppfattes kun gjennom øret

Om man Anso vil se, må

man heller ham høre.²⁶

Anslo-hofje i Amsterdam

Et varig monument over Amsterdamgrenen av Claus Hollenders etterslekt er en av severdighetene i dagens Amsterdam, aldershjemmet Anslo-Hoofje fra 1616, som ble stiftet av Trond Claussons bror Claes Claesz. Anso i 1616. Nettstedet *Amsterdam City Walks* bekrefter at han var tekstilhandler og immigrant fra Norge og bodde i et hus på Nieuwendijk. I tillegg til å være kjøpmann var han predikant i den mennonittiske eller «doopsgezinde» menigheten. Han viste omsorg for de fattige i menigheten ved å stifte aldershjemmet som gjengjeld for den rikdom Gud hadde gitt ham. Claes Anso eide som mange andre rike Amsterdam-borgere grunn i bydelen Jordaan. Her fikk han oppført tre hus hvor han tilbød gratis husrom for aldrende kvinner fra menigheten. I hans testamente var det bestemmelser som sikret videre drift etter hans død. Beboerne skulle være «kvinner ikke yngre enn

60 år (...) ærlige og med uangripelig adferd og fredsommelig vesen». Aldershjemmet ble flere ganger utvidet. Fløyen mot Eerste Egelantiersstraat ble oppført i 1822, og i 1834 ble de opprinnelige bygningene fra 1600-årene fornyet. Fløyen på nordsiden av gårdsplassen (nr. 44) ble oppført i 1880. Til slutt inneholdt det 19 rom på ca. 12 m², hvert med sengeplass til to gamle damer.

Etter vår tids målestokk er det utenkelig at så mange mennesker levde rundt en så liten «hofje» eller gårdsplass. På den tid var det helt annerledes. Kvinnene som bodde her var i virkeligheten privilegerte – mange andre endte sine liv på gaten. I bakgården var det toaletter og en vannpost. Den har form som et løvehode, og det har rester av forgylling. Dette symboliserer at en bolig i aldershjemmet var etterspurt og ga beboerne en viss status i deres siste leveår.

Det skal finnes rundt femti slike «hofjes» i Amsterdam, og alle var aldersboliger. Den eldste, Begijnhof, skriver seg fra middelalderen. De ble bygget til langt inn i 1900-tallet med samme sosiale formål.²⁷

Anlegget befinner seg stadig på adressen Egelantiersstraat 24 i bydelen Jordaan, på et hjørne mot tverrgaten Eerste Egelantiersdwarstraat, som munner

T.v. Fra gårdsplassen i Claes Claeszoon Anslos aldershjem i bydelen Jordaan i Amsterdam. Foto fra før istandsettelsen i 1960-årene.

T.h. Gårdsplassen i Claes Anslos aldershjem etter istandsettelsen i 1960-årene. Anlegget brukes nå til studentboliger.

ut mot kanalen Egelantiersgracht. Men det som eksisterer i dag, er langt på vei en moderne rekonstruksjon. I 1945 var anlegget i sterkt forfall og tømt for beboere. På 1960-tallet ville det ha blitt revet om ikke verneinstiftelsen «Diogenes» hadde tatt hånd om det og klart å stanse kommunale planer om «sanering» av bydelen Jordaan. Stiftelsen Claes Claesz Hofje ble etablert i 1965 og kunne etter mye

motstand begynne restaureringen. Situasjonen fra før 1899 ble rekonstruert, og i oktober 1969 kunne gården gjenåpnes.²⁸

Beskrivelsene på nederlandske nettstedet er litt forvirrende for en forfatter som ikke har sett anlegget selv. Anlegget er kjent for å være svært vanskelig å finne. En veileder sier det slik: «Gå forbi restauranten Claes Claesz i Egelantiersstraat

(med våpenskjold over porten). Da vil du finne et smug som fører inn til gårdsplassen». Skiltet med våpenet og navnet «Anslo's Hofje» skal befinne seg over en port som tilhører Egelantiersstraat 50. Anlegget skal ha blitt utvidet i 1960-årene med en ny fløy mot nabogaten Egelantiersdwarsstraat. Da fusjonerte Anslo-stiftelsen med en annen veldedig stiftelse, Zwaardvegershofje (sverdmakernes

gård), som har adkomst fra parallellgaten Tuinstraat. Nå heter institusjonen Claes Claeshofje og er bolig for kunststudenter.²⁹ Da Anslo-hofje ble avviklet som aldersbolig og skiftet navn til Claes Claeshofje, gjenoppsto navnet i form av en ny veldedig stiftelse, Eendracht-Anslo, som ble opprettet i 1970 med utgangspunkt i den eldre stiftelsen Eendracht på adressen Overtoom 295 G. Der ble det reist et moderne aldershjem, nå et rehabiliteringssenter.³⁰

Anslo-våpenet

Våpenet over inngangen til Egelantiersstraat 50 er antagelig en kopi fra rundt 1900, men ikke av den grunn mindre interessant for Oslo-historien. Hvis det faktisk er laget etter eldre forbilder, og hvis det er riktig at våpenet ble brukt av Claes Claeszoon Anslo, er det et oppsiktsvekkende innlegg i diskusjonen om byvåpenet som Oslo mangler. Oslo har siden middelalderen brukt et segl med St. Hallvard som motiv, tronende foran en liggende kriger. Innholdet har vekslet gjennom tidene. I det offisielle byseglet som kommunen innførte i 1924 og stadfestet i «designhåndboken» fra 1990-årene, er krigeren feilaktig erstattet av en naken kvinne. Seglet oppfattes – også feilaktig – både av kommunen og folk flest som

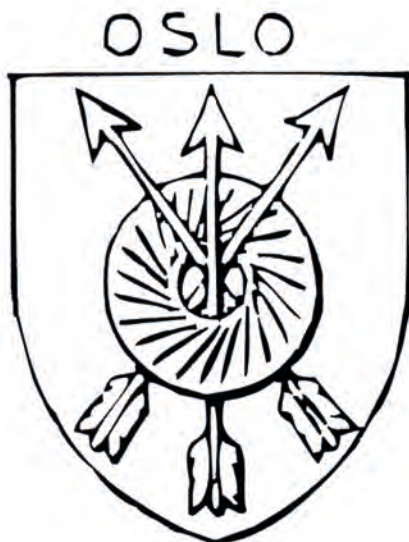
Våpenskjoldet over inngangen til Claes Claeszoon Anslos aldershjem i Amsterdam refererer til familiefarens hjemby Oslo, på nederlandsk kalt Anslo. Pilene og ringen – en O eller kanskje en kvernstein – må være St. Hallvards symboler i Oslos bysegel. Dette kunne ha vært Oslos byvåpen.

et våpen. Men det er bare en fargerik utgave av et gammelt segl, ikke et våpen etter heraldikkens regler.³¹

Anslo-våpenet i Amsterdam er derimot et våpen, selv om det er litt mer komplisert enn de strengeste reglene tillater. Skjoldmerket er en kronet O på et knippe av tre piler. Pilene er de samme som St. Hallvard holder i venstre hånd på Oslos bysegel, og Oen kan gjerne være kvernsteinen

i hans høyre hånd. Den ble i tidens løp misforstått som bokstaven O, forbokstaven i byens navn. Denne kombinasjonen har vært foreslått før – av Kaare Münster Strøm i en artikkel i Morgenbladet 2. februar 1929. Det er også interessant at familien Anslo har et blått skjold – samme farge som Oslo kommune valgte i 1892. Kommunen har forresten også tenkt seg tre piler i blått skjold

Amsterdam-familien Anslos våpen er innholdsmessig nesten identisk med et forslag fra 1929 til byvåpen for Oslo av Kaare Münster Strøm. Fra Morgenbladet 2. februar 1929.

som byens våpen. I Rådhuset pryder det billedteppet over ordførerens podium, tapetet bak hans rygg, og duker og servietter på alle bord.³²

Etterord

Forbindelsene mellom Nederland og Norge har alltid vært sterke. Denne artikkelen bekrefter at de var særlig tette for 400 år siden. Det er fremdeles sterke bånd mellom landene, vi besøker hverandre stadig som turister, og mange nederlendere slår seg også i våre dager ned i Norge. En som gjorde det, og som har æren for at denne artikkelen overhodet ble til, er arkitekt Margaretha Anna van Dorp, som i sin tid hadde sin arbeidsplass hos Byantikvaren på Frogner hovedgård. Vi kjente hverandre godt da vi begge arbeidet der tidlig i 1970-årene. I en omvisning på Bymuseet 25 år senere var hun blant tilhørerne og fortalte at hun visste mer enn museet om bildet av Trond Clausson. I november 2009 sendte hun meg opplysninger som gjorde meg mer interessert i dette bildet. Hennes siste melding 7. desember 2009 satte meg på sporet av de fleste kildene til denne artikkelen. Jeg takket henne i en e-post samme dag og skrev til slutt: «Dette blir det en artikkel av». Få dager senere omkom hun og hennes mann i en tragisk ulykke. De brant inne da huset deres i Telthusbakken 3 brant 18. desember 2009.

Artikkelen måtte vente.

Lars Roede er sivilarkitekt dr. ing. og har hatt en rekke stillinger og tillitsverv i kulturminnevernet og blant annet vært generalsekretær i Fortidsminneforeningen og direktør for Oslo Bymuseum. Roede er forfatter av en rekke kultur- og arkitekturhistoriske artikler og boken om Frogner hovedgård.

Noter

- 1 Løyland, Margit (2012): *Hollandartida i Norge : 1550-1750*. Oslo, Spartacus. ISBN 978-82-430-0685-0
- 2 Ginsberg, William B. (2012) : *Sea Charts of Norway 1585-1812*. New York, Septentrionalium Press.
https://nl.wikipedia.org/wiki/Johannes_van_Keulen_%28cartograaf%29. Avlest 24.10.2014.
- 3 I senmiddelalderen ble navnet skrevet Óslo og i eldre norrønt Áslo. Første ledd áss hadde to betydninger, både en fjellrygg og en hedensk gud. I eldre germanske språk fantes ordstammene ansa og ansu for disse to betydningene. Uten å ta stilling til diskusjonen om opphavet til navnet Oslo kan vi fastslå at folk langs Europas nordsjøkyst hadde kontakt med Oslo-området på en tid da stedsnavnet ennå ikke hadde fått sin norrøne form.

- 4 «Moselig» er i nordisk museumsverden en velkjent betegnelse for en gjenstand av stor sjeldenhet og uimotståelig interesse og attraksjonskraft. Det er den danske betegnelsen for de velbevarte forhistoriske likene som det er funnet flere av i danske myrer (dansk: moser). For eksempel «Grauballemanden» i Moesgård Museum og Tollundmanden i Silkeborg Museum.
- 5 Maleriet ble deponert til museet i 1913 og kjøpt for 500 kroner i 1919-21 og skal ha kommet fra gården Berg i Aker. Selgeren var fru Augustina Muus, En artikkel fra 1956 i St. Hallvard omtaler «det hollandske bildet» som ved salget hang på Ullevål gård. En note til denne opplysningen gjør at muligheten bør holdes åpne for at maleriet kan forestille en helt annen familie enn antatt: «Bildet antas å forestille Trond Clausen med familie. Han var borgermester – Oslos siste og Christianias første (1620-26).
- 6 Finne-Grønn, Stian H. (1936): «Det fornemme bryllup på Hallingstad i 1594». Norsk slekthistoriske tidsskrift bind V, s. 259. Finne-Grønn oppgir dessverre ikke sin kilde til slektskapet mellom Trond Clausson og den nederlandske kjøpmannen. Men nederlandske kilder bekrefter at Amsterdamfamilien Anslø var innvandret fra Oslo.
- 7 Mennonittene var en protestantisk sekt som oppsto i Nederland på reformasjonstiden. Menigheten har navn etter stifteren, presten Menno Simons. Mennonittene praktiserer voksendåp og nekter å gjøre militærtjeneste. De er meget bibeltro, men legger vekt på religionsfrihet og ytringsfrihet. På grunn av forfølgelse i Europa emigrerte mange til Nord-Amerika, hvor menigheten er mest utbredt i dag. <https://no.wikipedia.org/wiki/Mennonitter>.
- 8 Nettstedet Amsterdam Guide som publiseres av Fokke F. van der Meer gir flere lenker til nederlandske kilder som bekreftet Anslø-familiens norske opphav. Se: http://www.amsterdam.no/norske_spor/anslo/anslo-no.html.
- 9 Sanstøl, Jorunn (2012): Fjes før Facebook. Osloportretter. Oslo, Unipub. S. 21-25. <http://sepper.dk/bomkrukken/jakobmadsen.php>. Avlest 29.10.2014.
- 10 Se teksten til dette bildet av Trond Clausen, OB.00018, på nettstedet Oslobilder.no.
- 11 Finne-Grønn, Stian H. (1936): «Det fornemme bryllup på Hallingstad i 1594». Norsk slekthistoriske tidsskrift bind V, s. 259. Nielsen, Yngvar (1885): Biskop Jens Nilssøns Visitatsbøger og reiseoptegnelser 1574-1897. Kristiania. S. 289-291.
- 12 Steffens, Haagen Krog (1899): Linderud og Slægterne Mogensen og Mathiesen. Christiania, Fabritius. Descendenstavle over etterkommere av Diederich Sander sen og Gurid Trondsatter, til s. 138.
- 13 Holmsen, Andreas (1946): Fra Linderud til Eidsvold Værk. Oslo, Dreyers forlag. Bind I, s. 48. Finne-Grønn, Stian H. (1926): «Oplysninger om familier i Oslo og det gamle Christiania.» Personalhistorisk Tidsskrift, bind III, s. 247.
- 14 Finne-Grønn, Stian H. (1942): «Opprinnelsen til slekten Prydz. En genealogisk studie.» Norsk slekthistorisk tidsskrift, bind VIII, 1942, s. 194-195.
- 15 Notat av Delphin Amundsen i Bymuseets arkiv.
- 16 http://www.lier.kommune.no/liers-historie/store_landfall.htm. Avlest 13.11.14.
- 17 Bragernes tingbok 7 1687, 27.1., fol. 6a.
- 18 Brev av 27.09.1985 fra Erik Veia, leder av Norsk portrettarkiv hos Riksantikvaren.
- Erik Veia nevner også en Guri Trondsatter, som kanskje var enda en datter av Trond Clausson.
- 19 http://www.myheritage.no/person-8002135_146315361_146315361/ellend-ostensen-garthus. Avlest 13.11.14.
- 20 Finne-Grønn, Stian H. (1926): «Oplysninger om familier i Oslo og det gamle Christiania.» Personalhistorisk Tidsskrift, bind III, s. 226.
- 21 Navnet skrives både Claas og Claes. I denne artikkelen er skrivemåten Claes gjennomført, bortsett fra i sitater.
- 22 Litteratur og kilder angir en rekke forskjellige skrivemåter for hennes navn.
- 23 <http://research.frick.org/montias/browse-record.php>
- 24 Forfatteren har ikke klart å finne ut om fornavnet Reyer er et nederlandsk navn, eller om det rett og slett er en variant av det norske navnet Reidar og en oppkalling etter norske slektninger. Det er et lite brukt, men ikke helt ukjent mannsnavn i Nederland.
- 25 Nederlandsk-norske Fokke F. van der Meer fortjener en stor takk for nettstedet Norske spor i Amsterdam, som også har satt denne artikkel forfatteren på spor av Clausson-familiens nederlandske gren. Nettstedet gir gode opplysninger om slektens medlemmer, Ansløshofje og mye annet av norsk interesse i Amsterdam: http://www.amsterdam.no/norske_spor/anslo/anslo-no.html.
- 26 http://www.amsterdam.no/norske_spor/rembrandt/rembrandt-no.html#cornelis.
- 27 http://www.amsterdamcitywalks.com/stadswandeligen_amsterdam_hidj.html. http://www.amsterdam.no/norske_spor/anslooshofje/anslooshofje-no.html <http://digitaalgrachtenhuis.nl/objecten/toon/2374/Egelantiersstraat/24>.

- 28 <http://digitaalgrachtenhuis.nl/objecten/toon/2374/Egelantiersstraat/24>.
- 29 http://www.amsterdam.no/norske_spor/anslooshofje/anslooshofje-no.html
<http://travelblog.viator.com/amsterdams-secret-gardens/>
- 30 <http://www.hofjesinamsterdam.nl/een-dracht-anslo.html>
- 31 Roede, Lars (2004): «Det flager i byen og på Rådhuset – om Oslos nye og gamle symboler». Byminner nr. 3, s. 22-37
- 32 Ibid., s. 34-35.